

- по-четверте, аналіз сутності та змісту головної функції менеджерських кадрів, що працюють у галузі соціальної роботи, викриває якість кадрової роботи і кадрової політики.

Сьогодні в Україні гострою проблемою є розробка нової кадрової політики, зорієнтованої на організацію соціального управління, пріоритет соціальних цінностей, соціальної політики.

Кінцевою метою сучасних реформ в Україні є не ринок, а благобуття її народу, кожної людини. У цій справі поки що найслабкішим місцем реформування суспільних відносин є соціальна політика, яка фактично виступає стратегічним рівнем менеджменту соціальної роботи. І багато чого тут обумовлюється світоглядом управлінських кадрів, їх соціальною компетентністю. Тож, далі є сенс перейти до послідовного аналізу кадрової політики та її можливостей у галузі підготовки управлінських кадрів для сфери соціальної роботи.

Л і т е р а т у р а :

1. Щекин Г.В. Теория кадровой политики: Монография. – К.: МАУП, 1997. – 176 с.; Управление персоналом организации: Учебник / Под ред. А.Я.Кибанова. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 512 с.; Организационное поведение и управление персоналом. – СПб: ПИТЕР, 2000. – 416 с.; Дорошенко Л.С. Управление трудовыми ресурсами: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 1997. – 60 с.; Чернявский А.Д. Организация управления: Нач. посібник. – К.: МАУП, 1998. – 136 с. та інші.
2. Заславская Т.И., Рывкина Р.В. Социология общественной жизни: очерки теории. Новосибирск: Наука, 1991. – С. 35
3. Советский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1981. – С. 1058.

Козловська Г.В.

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СВІДОМОСТІ В ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ НООСФЕРИ І ОСОБИСТОСТІ

Як відомо, слово “ноосфера” складено з грецького “ноос” – розум та “сфера” в значенні оболонки Землі. Ноосфера – це складне утворення, яке можна вважати своєрідним підсумком матеріальної, духовної та соціальної діяльності багатьох людей.

Мета даної статті – розкрити діалектику взаємодії індивіда та ноосфери як фактора соціального розвитку на прикладі організаційної свідомості особистості.

Сила людства пов’язана з його мозком, з його розумом та спрямованою цим розумом його працею. І перед ним, перед його думкою та працею, постає питання про еволюційну зміну біосфери. Ноосфера – останнє з багатьох станів еволюції біосфери в геологічній історії – стан наших днів.

В ноосфері вперше людина стає найбільшою геологічною силою. Вона

може та повинна перебудувати своєю працею та думкою область свого життя, перебудувати корінним чином в порівнянні з тим, що було раніше. Перед нею відкриваються все більш широкі творчі можливості. Наше покоління вже наблизилось до розквіту своїх можливостей.

Отже, ноосфера є колективним продуктом розумової діяльності людей, що певним чином забезпечує та водночас вимагає високого рівня розвитку особистості.

З питань цієї проблеми в філософській літературі спеціальні дослідження важко знайти. Свідомість та ноосфера – дуже складні явища, які не піддаються простому опису, вивчалися загалом окремо. А, отже, є необхідність в синтезуванні існуючих знань для пояснення механізму їх взаємодії.

Концепція ноосфери, яка була створена видатними вченими ХХ століття – П. Тейяром де Шарденом та В. Вернадським. Саме поняття “ноосфери” було введено французьким математиком і філософом Е. Ле-Руа в 1927 г., як стадії, що геологічно переживає біосфера.

Єдиної думки щодо того, що таке ноосфера у вітчизняній науці, яка ґрунтується на вченні В. Вернадського, немає. Це пов'язано з тим, що вчений не встиг розробити концепцію ноосфери настільки детально, як, скажімо, теорію біосфери. Вона є, по-суті незавершеною, і після його смерті її розвиток відбувався полілінійно.

Перш за все, варто розглянути зміст поняття “ноосфера”.

На сьогоднішній день існує декілька розумінь ноосфери, найбільш цікавими серед них, зокрема, є позиція академіка М. Моїсеєва, який інтерпретує її як стан біосфери і суспільства, коли розум людини визначає їх розвиток [7]. Він вводить поняття “епохи ноосфери” – періоду історії, коли біосфера і суспільство будуть розвиватись як єдиний організм (коеволуція).

Філософський словник дає таке визначення ноосфери – (греч. nous – розум та sphaïra – сфера; сфера розуму) – це область планети, охоплена розумною людською діяльністю. “З появою та розвитком людського суспільства біосфера закономірно переходить у ноосферу, оскільки людство в процесі оволодіння законами природи та розвиваючи техніку, все більш перетворює природу відповідно до своїх потреб” [9; 281].

Оригінальною є позиція представників природничих наук, зокрема фізиків, які тлумачать її буквально (нагадаємо, що в дослівному перекладі ноосфера це “сфера розуму”) як нову оболонку Землі, своєрідне інформаційне поле планети. Ці позиції аргументуються, мають багато прихильників і, очевидно, містять в собі значну долю істини.

В своїй статті ми ґрунтуватимемось на тому визначенні ноосфери, яке, на нашу думку, найбільш адекватно та об'єктивно відображає погляди В. І. Вернадського. Отже, ноосфера – це біосфера планети, “просякнута”

колективним розумом культурного людства та результатами його діяльності.

У той же час, особистість теж розглядається як своєрідне інформаційне поле. Оскільки особистість як функціональний орган в організмі людини є силове поле, то на нього звісно впливають силові поля, породжені іншими людьми. Особистість, на думку В. П. Беха, виникає в структурі людини, а проявляється та функціонує в міжособистісному просторі, утворюючи оригінальну сферу накопичення продуктів розуму [2; 31]. Ноосфера – це специфічний простір, який утворює “біополе людства, що виникає з думок, почуттів, бажань мільонів і мільярдів людей та функціонує в формі слабких біотоків у нервових клітинах, а також в слабких та понадслабких лептонно-електромагнітних імпульсах, що випромінюють клітини” [2; 40].

Становлення людини пов’язано з розвитком вищого виду відображення – людської свідомості з величезним об’ємом пам’яті – сховище минулого досвіду, соціальної інформації та знань, що утворюють, за висловом Р. Ф. Абдеєва, “тезаурус”, якій містить, постійно поновлює та доповнює інформаційні моделі, що відображають модель оточуючого середовища, та модель власного “Я”. Чим адекватніші ці моделі, тим точніше відображаються оточуючі умови, обставини, власні можливості, та, при умови активної діяльності, тим більшого успіху може досягнути людина [1; 157].

Свідомість визначають як суб’єктивне відображення та відношення до предметів та процесів об’єктивного світу. Це загальний зміст Семантичного Всесвіту, який входить в склад інформаційного поля середовища та особистості [2; 24]. Свідомість інтегрує всю внутрішню та зовнішню діяльність особистості.

Деякі дослідники визначають свідомість як результат деякого постійного порівняння того, що циркулює в мозку, з тим, що поступає в нього зовні. Інтерпретуючи те що поступає, мозок весь час порівнює його зі своїм змістом, “порівнює з собою”.

Існує погляд на свідомість як інваріантну частину інформації, що отримує нервова система всіма доступними засобами: за допомогою відчуття, сприйняття, пам’яті, мислення, мови, емоцій. Свідомість – це знання про те, що оточуючий світ є константним. Чим більш свідомою є людина, тим більш стійким є для неї оточуючий світ. Свідомість – це ступінь інтеграції, коли людина здатна сприймати таке число об’єктів і так, що вони виступають як ціле. В цьому смислі свідомість схожа з сприйняттям та мисленням.

В контексті даного дослідження індивідуальну свідомість можна представити в двох аспектах. По-перше особистість виступає як *джерело* формування ноосфери, постачання нового матеріалу у вигляді думок, ідей, знань, результатів творчої діяльності, винаходів тощо. З іншого боку, особистість отримує зворотню дію ноосфери у вигляді споживання смислів, тобто виступає як *користувач* інформацією, що зосереджена в сфері розуму.

Існує кілька точок зору відносно пояснення походження смислів. Одна з них стверджує, що інформація потрапляє в семантичний простір за допомогою потойбічної сили. За іншою – в результаті цілеспрямованого розумового процесу, що протікає в мозку людини. Багато ідей та понять народилися в межах практичної діяльності людей, які в міру пізнання окремих об'єктів світу давали їм найменування, вкладаючи в них певний зміст. Після накопичення видових понять з них уже формувалися родові семантичні структури, які поповнили ноосферу [3; 29].

Свідомість “предстає перед нами як деякий пристрій, який невпинно та поновому розкриває смисли” [8; 85]. Особистість виступає як носій, генератор та перетворювач смислів. Вона відкрита світу та здатна перетворювати його своїми діями, які породжуються смислами. Ці дії можуть ставати всеохоплюючими, будучи спрямованими не тільки на зміну суспільства, але й на перетворення Світу [8; 166-167]. В. В. Налімов характеризує відкрити світу людину як “фабрику з переробки смислових оцінок” [8; 186].

Особистість – це текст, через який відбувається розпаковування семантичного континууму. Текст, який інтерпретує самого себе, здатний самозмінювати себе. Особливість, сутність особистості, яку ми не можемо схопити – в її здатності бути ілюзорною. Ілюзорність особистості – в її спонтанності. Особистість – це спонтанність. *Спонтанність – це відкритість всесвітній потенціальності*. Здатність попадати у резонанс з нею [8; 204]. Творча спрямованість, направлена на розкриття смислів, робить більш гнучкою та піддатливою смисловою структуру самої особистості.

Свідомість сприймаючи реальність або будь-кий її аспект, завжди опрацьовує їх, причому свідомість активно трансформує реальність. Свідомість – це результат еволюції, яка утворює особистість. Свідомість людини є модифікацією субстанції Розуму.

Кожному з нас властива вся різноманітність семантики Світу, весь “семантичний генофонд”. Ми носимо в собі як прожите минуле, так і не реалізоване ще майбутнє. Ми можемо повертатися назад або заглядати вперед, спрямовуючись в невідоме майбутнє. Ми розширюємо свою особистість, проникаючи в культури минулого, вживаємося в них, стаємо громадянами всесвіту – понадчасової громадськості.

Розширення особистісної семантики відбувається за рахунок переходу до усвідомлення себе багатомірною особистістю, що несе різні, але кореляційно пов'язані смислові орієнтації [8; 193]. Смисли з одного боку роблять наше життя більш змістовною, відкривають для нас можливості діяти в цьому Світі, пов'язують нас з вселенським началом.

Смисли роблять нас активними, психічно здоровими. Але з іншого боку смисли можуть нас пригнічувати, пригноблювати, догматизувати. Щоб цього не було, смисли повинні весь час поновлюватися у відповідності з ситуацією, що

змінюється.

Зараз століття панування техніки, що постійно зростає, ми стоїмо перед загрозою з одного боку втрати соціальної активності, або, з іншого – отримання нетерпимості та агресії. Другий варіант – це доля одномірної особистості, нездатної відкритися Світу.

Пошук смислів, який здійснює особистість приводить її до зіткнення з граничною реальністю Світу. Розкриваючи смисли Світу, та беручи активну участь в розкритті потенційно закладених в ньому смислів, людина розширює та гармонізує смислову тканину своєї власної особистості, виходячи за її межі [8; 250-251].

Таким чином, можна стверджувати, що між ноосферою та індивідуальною свідомістю існує взаємодія. Ясно, що діалектична взаємодія частин цієї системи виступає фактором соціального розвитку. Окреме існування їх неможливо, тому що ноосфера з одного боку не маючи джерела свого змісту – продуктів людської діяльності – стискала б як повітряна куля та згодом зникла. Якщо б людині не були доступні духовні скарби людства, що зосереджені в ноосфері, вона була б вимушена в будь-якій справі починати все з початку, особистість не знала б розвитку, а суспільство прогресу. Ця взаємодія підсилює потужність та досконалість сфери розуму, яка забезпечує певний рівень розвитку особистості, який, в свою чергу, впливає на тенденцію ноосфери до постійного розширення та ускладнення своєї структури, що вимагає такого рівня розвитку особистості, який дозволяє їй плідно користуватися її продуктами.

Характерною рисою сучасної взаємодії ноосфери та особистості є її ускладнення. Бурхливий розвиток інформаційних технологій, комунікаційних мереж, засобів зв'язку та доступу до різноманітної інформації, що ми сьогодні спостерігаємо відіграють дуже велику роль у всіх сферах людського життя.

Процес управління та розвитку в людському суспільстві нерозривно пов'язаний з передачею та обробкою інформації. В результаті дії наростаючої інтенсифікації інформаційних процесів в контурі управління використовується все більший об'єм корисної інформації.

Абдеев Р. Ф. виділяє наступні складові інтенсифікації інформаційних процесів: зростання швидкості передачі повідомлень, збільшення об'єму інформації, прискорення обробки інформації, повне використання зворотних зв'язків, збільшення об'єму нової інформації та прискорення її впровадження, відображення інформації людині в процесі управління, ріст технічної оснащеності управлінської праці [1; 66]. Коротко охарактеризуємо ці складові.

Зростання швидкості передачі повідомлень є результатом удосконалення засобів зв'язку. Зв'язок робить можливою соціальне життя так як комунікації означають взаємодію та організацію. Повільні темпи суспільного прогресу до XVIII століття визначалися в основному дуже низьким рівнем комунікацій та засобів зв'язку. Повідомлення, що доставляли гонець або поштова карета, часто

дозволяли лише констатувати факт без можливості втрутитися відповідними діями. Це означало відсутність або недостатність зворотних зв'язків та некерованість безліч процесів.

З винаходом та розвитком механічних транспортних засобів, літальних апаратів, телеграфу, радіо, люди отримали можливість миттєво отримувати будь-які новини, знання, політичні ідеї, літературні та музикальні витвори тощо.

Поряд з зростанням швидкості передачі повідомлень по мірі розвитку техніки, удосконалення технології та створення нових технічних пристроїв неухильно зростав об'єм потоку інформації. Нині інформація буквально заливає земну кулю, проникаючи в її найвіддаленіші куточки. Телебачення зробило людей не тільки слухачами, а й очевидцями подій, де б вони не відбувалися. Зараз майже кожен має мобільний телефон, що дозволяє швидко отримати або відправити необхідну інформацію.

В результаті об'єм наукової, економічної, статистичної інформації настільки виріс, що виникла диспропорція між швидкістю отримання інформації та можливостями її обробки. Це призвело до необхідності широкого використання комп'ютерної техніки для обробки та аналізу інформації. Насущні потреби технічного прогресу та об'єктивна виробнича необхідність (а в їх основі – біологічна та соціальна активність людини) вимагають не тільки створення сотень тисяч нових комп'ютерів, але й значного підвищення швидкості їх роботи.

Важливе значення комп'ютерної технології полягає в тому, що вона дозволяє розвивати наукові фундаментальні напрямки, такі як космічні дослідження, пізнання мікросвіту. Розвиток комп'ютерної технології відіграє велику негентропійну роль в суспільному виробництві.

Одним з найважливіших спрямувань інтенсифікації інформаційних процесів є використання зворотних зв'язків. Чим повніше та оперативніше в функціональних системах зворотні зв'язки, тим стійкіша система та оптимальніше управління та вище темп розвитку. Сюди відноситься і використання найціннішого історичного досвіду, досвіду інших країн в рішенні соціальних та економічних проблем.

Важливим є прискорення впровадження накопичених знань та наукових досягнень. Нові ідеї, наукові відкриття та винаходи нічого не дають особистості та цілому суспільству поки вони не втілені в практичну діяльність, не реалізовані у виді технологічних процесів або діючих пристроїв. Причому реалізація, впровадження інформації вимагає ще більшої організаторської діяльності, так як пов'язані з затратою сил та часу, а також з подоланням консерватизму мислення та свідомості.

Одне з ключових спрямувань інтенсифікації суспільного виробництва пов'язано з системою освіти. Поряд з збільшенням інтелектуальної потужності окремої особистості та країни в цілому відбувається все сильніша структуризація

сучасних знань.

Величезний потенціал ефективності закладений в організації та упорядкуванні взаємодії людини з ноосферою може бути реалізований при відповідній технічній оснащеності процесів управління. Оргтехніка, упорядковуючи та полегшуючи трудову діяльність людини дозволяє зекономити час та істотно підвищити ефективність процесів управління. Знявши з робітників управлінського апарату монотонну частину роботи, управлінська техніка дала їм можливість переключитися на справи, пов'язані з прийняттям рішення, їх оптимізацією.

Нові можливості з'явилися з освоєнням космосу. Комунікаційні супутники дозволили створити глобальні системи зв'язку та навігації, різноманітні наукові дослідження в космосі, вивчення планет Сонячної системи, глобальні розвідування природних ресурсів Землі є перспективними для екологічного контролю стану планети.

Отже, проблема взаємодії ноосфери та людини на сучасному етапі соціального розвитку обумовлена такими факторами як: інтенсифікація інформаційних процесів, високій рівень структуризації сучасних знань, швидкі темпи оновлення, нові напрямки в науці, нові знання (інформаційні технології, нанотехнологія; космічні дослідження).

Такі умови потребують *якісно нової свідомості*. Ми приходимо до висновку, що зменшити ентропію, тобто міру дезорганізації системи взаємодії особистості та ноосфери можна лише за рахунок або штучного інтелекту або організаційної свідомості.

Більш простий та практичний спосіб упорядкування взаємодії – застосування штучного інтелекту. Робота по штучному інтелекту ґрунтується на уявленні про ізоморфізм між мозком та фізичними пристроями, що відповідають єдиній структурі світу та єдності законів природи, суспільства та мислення [5; 142].

Дослідження в галузі штучного інтелекту орієнтовані на розробку комп'ютерних програм, здатних виконувати функції, які асоціюють з інтелектуальними діями людини: аналіз, навчання, планування, рішення, творчість.

Найбільш продуктивні напрямки робіт пов'язані з розробками експертних систем, дослідницьких моделей, баз даних, що дозволяють різними засобами аналізувати інформацію, обирати варіанти, оцінювати наслідки прийнятих рішень.

На перших етапах робіт по штучному інтелекту мислення людини приймалося за зразок, за ідеал, що створений природою та суспільством за мільйони років еволюції та тисячоліття соціального розвитку.

Але, на наш погляд, основою посилення надійності в сталості зв'язків людини і ноосфери є формування організаційної свідомості особистості,

перевагою якої – *природність*. Уявлення про картину Всесвіту все більше підкоряються такому параметру як рівень організації. Саме зростання рівня організації на базі накопичення інформації, різноманітності свідчить про якісний соціальний розвиток.

Поняття “організації” часто використовується в повсякденній практиці, причому в це поняття вкладається різний зміст.

По-перше, під організацією розуміють штучно створену соціальну групу інституційного характеру, яка виконує певну суспільну функцію.

По-друге, організація означає деяку діяльність по виробленню нових норм, налагоджуванню стійких зв'язків або координації зусиль окремих членів соціальної групи. Така діяльність найкраще характеризується словом “організування”. Її можна визначити також як діяльність, спрямовану на досягнення ефекту синергії шляхом забезпечення умов для узгоджених дій, кооперації и інтеграції індивідів в групі.

По-третє, організація часто розуміється як атрибут будь-якого об'єкту, його властивість мати упорядковану структуру. Це означає, що соціальний об'єкт має деяку внутрішню будову та складається з частин, пов'язаних певним чином. Зазвичай термін “організація” в цьому смислі використовується для розрізнення організованих та неорганізованих структур.

Тут поняття “організація” ми використовуємо в значенні сукупності процесів, що призводять до утворення та удосконалення взаємозв'язків між частинами цілого, та результату цих процесів – внутрішньої упорядкованості, узгодженості, раціональності та доцільності взаємодії частин цілого – об'єкту організації. Тобто організація має функціональне та структурне значення.

В діалектичній єдності та боротьбі протилежних тенденцій – організації та дезорганізації, об'єкти викликають процеси, а процеси утворюють об'єкти. Якщо об'єкти (структури) характеризуються рівнями (рівнем організації, кількістю різноманітності), то процеси розрізняються темпами (інтенсивністю інформаційних потоків), що змінюють ці рівні. В умовах організації, тобто упорядкованості, спрямованості, під дією оперативної та структурної інформації, *темпи* всіляких процесів (наприклад соціальних на базі інформаційно-управлінської діяльності) *прискорюються, рівні* відносно стійких структур (об'єкти ноосфери матеріального та духовного походження) *підвищуються* [1; 150].

Відображення у свідомості людини того факту, що прискорення прийому, передачі та обробки інформації в процесах життєдіяльності дозволяє з більшим успіхом боротися з ентропією, здійснювати планування на основі використання минулого досвіду, прогнозувати на подальшу перспективу, наближувати мету.

На нашу думку, організаційна свідомість – це відображення, осмислення та переживання процесів упорядкування, утворення та удосконалення оточуючого та свого власного буття.

Будь-який розвиток, в тому числі соціальний, виступає як упорядкування взаємодій, що постійно ускладнюються, створення функціональних зв'язків, з одного боку, та як утворення складних, системно-організованих та ієрархічно взаємопов'язаних стійких структур – з іншого. З удосконаленням властивостей відображення, що обумовлює підвищення рівня організації та надійності структур, розширення їх функціональних можливостей, розвиток стає більш ефективним.

Таким чином, рівень відображення є однією з важливих характеристик та критерієм прогресивності соціального розвитку. Якщо система еволюціонує в напрямку упорядкованості, то її ентропія зменшується. Але це потребує цілеспрямованих зусиль, управління.

Отже, ми приходимо до наступних важливих висновків. Посилення взаємодії особистості та ноосфери, що має онтологічні та гносеологічні корені – це тенденція. Людська думка починає розвиватись все з більшою силою та швидкістю, і ось вже в XX столітті ноосфера огортає всю Землю. Людина, пізнаючи закони природи, безперервно збагачує свій тезаурус, намагається перетворити природу. Це явище є наслідком планетної, геологічної еволюції більш глибоким у своїх основах, ніж це можна уявити, а отже й спинити його нічим не можливо.

Часткове вирішення упорядкування такої прогресуючої взаємодії – штучний інтелект. Але більш закономірний та перспективний шлях до соціальної еволюції є формування якісно нової форми індивідуальної свідомості – організаційної, яка б відповідала темпам розвитку сучасного життя, поєднаної з новаторством, креативністю особистості.

Подальшими розвідками наукових досліджень є вивчення форм та функцій організаційної свідомості особистості.

Л і т е р а т у р а :

1. Абдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации. – М.: ВЛАДОС, 1994. – 336 с.
2. Бех В.П. Человек и Вселенная: когнитивный анализ: Монография. – Запорожье: “Просвіта”, 1999. – 146 с.
3. Бех В.П. Генезис социального организма страны: Монография. – Запорожье: “Просвіта”, 2000. – 228 с.
4. Вернадский В.И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетарное явление. Книга вторая. – М.: Наука, 1977. – 191 с.
5. Краткий психологический словарь / Под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – Ростов н/д: “Феникс”, 1999. – 512 с.
6. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. – М.: Смысл, 2003. – 487 с.
7. Моисеев Н.Н. Человек и ноосфера. – М: Молодая гвардия, 1990. – 312 с.
8. Налимов В.В. Спонтанность сознания. Вероятностная теория смыслов и смысловая архитектура личности. М.: Прометей, 1989. – 287 с.
9. Философский словарь / Под ред. М.М.Розенталя. – М.: Политиздат, 1975. – 496 с.